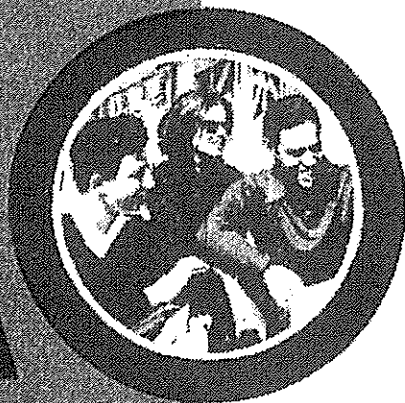

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΣ
ΤΟ
ΛΑΟ

Ἐκκλησία
καὶ
1821

Ἡ Ἐκκλησία μιλάει στα
παιδιά της με τὴ γλῶσσα
τῆς Ἀληθείας, τῆς Ευθύνης
καὶ τῆς Ἀγάπης.

ΜΑΡΤΙΟΣ
1 9 8 0

1

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ 1821

ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΘΗΤΙΚΑ ακόμη θραυία μαθαίναμε οι παλαιότεροι στο μάθημα της Ιστορίας πώς η Έκκλησία μας έπαιξε ένα σπουδαίο και αναντικατάστατο ρόλο στη διάρκεια της τουρκοκρατίας, μεθοδεύοντας συστηματικά την αγωγή της ημέρας της εθνικής μας αποκαταστάσεως. Μαθαίναμε ακόμη πώς οι πατριάρχες μας, οι άρχιερείς, οι άλλοι κληρικοί και μοναχοί, όλοι μαζί συνέβαλαν στη διατήρηση της εθνικής μας ταυτότητας, πώς τα μοναστήρια μας έγιναν τα όρμητήρια των άρματολών και πώς στη διάρκεια του μεγάλου αγώνα οι κληρικοί μας ήταν προστάτηδες γενναίοι και ήρωες άξεπέραστοι. Όλα αυτά όμως αρχίζουν σήμερα μερικοί να τα αμφισβητούν. Μιλούν για κληρικούς προδότες, για πατριάρχες τουρκόδουλους και τουρκολάτρες, για Έκκλησία προσκωνημένη. Μιλούν ακόμη για επανάσταση ταξική κατά το πρότυπο της Γαλλικής, και για αντιδραστικό γενικά ρόλο των ανθρώπων της Έκκλησίας. Οι κατηγορίες είναι βαριές και χρειάζονται μιαν απάντηση.

Τό έργο της ύποδομης.

Ο ξεσηκωμός του Έθνους δεν ήταν έργο μιάς στιγμής, μιά περιστασιακή έξαρση, ένα παροδικό ξέσπασμα. Αντίθετα, η εξέγερση εκείνη ήταν ο ώριμος καρπός μιάς πολυχρόνιας προσπάθειας και μιάς κατάλληλης προετοιμασίας. Ήταν τό επιστέγασμα ενός άφανους και κυριολεκτικά «κάτω από τή μύτη του δυνάστη» έργου, πίσω απ' τό οποίο βρισκόταν ή Έκκλησία, ή μόνη ώργανωμένη δύναμη μέσα στο Έθνος που είχεν έπιτρέψει ο Πορθητής. Χωρίς αυτή τήν προεργασία, δεν μπορεί κανείς να έρμηνεύσει τόν γενικό εκείνο ξεσηκωμό ενός όλόκληρου λαού. Ο Κ. Παπαρηγόπουλος σημειώνει: «ή Έλληνική Έπανάστασις δεν παρήχθη εκ τύχης, υπήρξεν άποτέλεσμα άναπόδραστον όλων των προηγουμένων περιστάσεων, πάθων και ενεργειών του Έθνους» (Ιστορία του Έλληνικού Έθνους τ. ΙΔ' σ. 298). Φυσικός άρχηγός του Έθνους ήταν ο Πατριάρχης, και ή Έκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως ήταν ή «Μήτηρ Έκκλησίας». Αυτή ή Έκκλησία πήρε στα χέρια της τίς τύχες του δούλου Έθνους, άνοιξε τήν άγκαλιά της και προσιάτεισε τά παιδιά της, συντήρησε στις καρδιές τους τόν

πόθο για τή λευτεριά, τούς δίδαξε τήν ιστορική συνέχεια της φυλής κι έμπέδωσε μέσα τους τήν πίστη πώς ο Θεός θέλει τή λευτεριά τους και θά τήν δώσει.

Η Παιδεία του Έθνους.

Όταν, με τήν Άλωση, έπεσε ή Πόλη, καταλύθηκε κάθε κρατική ύπόσταση. Τήν ειθύνη του ρωμέικου ανέλαβε ή Έκκλησία. Οι συνθήκες ζωής των ραγιαδών ήταν δύσκολες. Δεν ήταν καν δούλοι, ήταν κάτι χειρότερο. Τό «γκιαούρ» σήμαινε «άπιστο σκυλί». Η ζωή τους ήταν στη θέληση του δυνάστη. Η αυθαίρεσις, ή βία, τό παιδομάζωμα, όλα υπηρετούσαν ένα στόχο: να κάμψουν τό φρόνημα του λαού. Και οι έξισλαμισμοί, βίαιοι και μή, έξυπηρετούσαν έναν άλλο σκοπό: να αλλάξουν τήν ταυτότητά του. Με τήν κάμψη του φρονήματος, τό όνειρο για λευτεριά θά έμενε άπραγματοποίητο, με τήν άλλαγή της ταυτότητας ή φυλή θά έσβυνε. Αυτόν τόν κίνδυνο πρόλαβε ή Έκκλησία. Και τόν πρόλαβε με τήν Όρθοδοξία και με τήν Παιδεία.

Ο πρώτος μετά τήν άλωση Πατριάρχης, ο Γεννάδιος, ίδρύει τή Μεγάλη του Έθνους Σχολή. Ο Γερεμίας Β' μεριμνά για τήν ίδρυση σχολείων σε κάθε Έπαρ-

χία, με φροντίδα των τοπικών Ἐπισκόπων. Ὁ Κύριλλος Λούκαρις ἰδρύει τὸ πρῶτο στὴν Ἀνατολή τυπογραφεῖο, στὸ ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία τύπωνε βιβλία, τὴ Γραφή καὶ διάφορα ἔντυπα. Ὁ Κύριλλος Ε΄ ἰδρύει τὴν περιφέρη τότε Ἀθωνιάδα. Ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ἄλλη σχολὴ στὴν Κοιν)λη. Ὁ Γρηγόριος Ε΄ ἄλλα σχολεῖα στὴν ἐπαύρινη Ἑλλάδα. Παράλληλα, μετὰ τὰ Κρυφὰ Σχολεῖα, ἀπλώνεται σ' ὅλο τὸν Ἑλληνισμό ἓνα ἀδιόρατο δίκτυο ἀγωγῆς καὶ παιδείας, μετὰ βάση τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Στὶς Σχολές τῆς Ἐκκλησίας διδάσκουν οἱ πρῶτοι τοῦ Γένους. Ἀπὸ κληρικούς καθηγητές, τὸ Νικηφόρο Θεοτόκη καὶ τὸν Εὐγένιο Βουλγαριεῖς ἀγόνται στὴν Ἑλλάδα οἱ φρονιμὲς ἐπιστῆμες. Ἀπὸ κληρικούς διδάχοντες τοῦ Γένους, ὅπως ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὁ Εὐγένιος Γιαννοῦλης, ὁ Ἀθανάσιος Πάριος, καλλιεργείται τὸ ἔδαφος στὶς καρδιές τῶν ραγιαδῶν. Μόνον ὁ πατροκοσμάς ἰδρύει 250 τοῦλάχιστον σχολεῖα. Μία σειρά ἀπὸ ἐπιφανεῖς κληρικούς παίζον τὸ ρόλο τοῦ ἐθνεγέρτη. Μερικοὶ εἶναι πολὺ γνωστοί, ὅπως ὁ Ἰλίας Μηνιάτης, ὁ Μάξιμος Μαργούνιος, ὁ Γαβριήλ Σευῆρος, ὁ Μάρκος Μουσοῦρος, ὁ Γεράσιμος Σπαρταλιώτης, ὁ Γεράσιμος Παλλαδᾶς. Κι ἄλλοι ἄγνωστοι, ποὺ στρατεύθηκαν στὴ μεγάλη ὑπόθεση. Ἀπὸ τοὺς 1500 διανοούμεενους τοῦ σκλάβου Γένους, πάνω ἀπὸ τὰ 2/3 ἦταν κληρικοί.

Οἱ θυσίες τῆς Ἐκκλησίας.

Μερικοὶ, γνωρίζοντας πῶς ἡ Ἐκκλησία εἶχε προνόμια, πιστεύουν πῶς χάρι σ' αὐτὰ οἱ κληρικοί καλοπερνοῦσαν. Εἶναι ψέμα. Ὁ Χρ. Βυζάντιος παρατηρεῖ: «Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις ἐφαίνετο ὅτι διετηρεῖτο ἀνεξάρτητος καὶ ἀπελάμβανεν ἐξαιρετικὰς τιμὰς καὶ προνόμια. Ἀλλ' ἦτο βεβαρυμένη ἐκ πολλῶν φόρων καὶ δώρων καὶ ὑπέκειτο πάντοτε εἰς τὸν ἀδυσώπητον πέλεκυν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας». Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ζεῖ ἀπλά. Ὁ Ἀπ. Βακαλόπουλος εἶναι σαφής: «Ὁ ἡμιφάλος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ

Κοιν)λις, ἡ ἔδρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὁ ὁποῖος ζεῖ μετὰ ἀπλότητα ποὺ ἐντυπωσιάζει τοὺς ξένους. Τηρηεῖται ἀπὸ δύο κακωντυμένους μοναχοὺς καὶ 2-3 λαϊκοὺς. Τὸ δωμάτιό του εἶναι γυμνὸ καὶ φτωχικὸ καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἔχει τίποτε ἐπάνω του, ποὺ νὰ τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους κληρικούς» (Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ τ. Α' 288). «Ἀπὸ τοὺς 108 Πατριάρχες (ἀπὸ τὸ 1453 μέχρι σήμερα) ἐλάχιστοι πατριάρχευσαν ἐν εἰρήνῃ. Οἱ περισσότεροι πέρυσαν ἀπὸ τὶς «πλαγκτιές πέτρες», ἀρκετοὶ ζήσανε κάτω ἀπὸ τὸν τρόμο, προσηλακίσθησαν, ἐξορίσθησαν, καταδιώχθησαν» (Γ. Ρούσος, στὴν ἐφημερίδα «Τὰ Νέα» 16-5-79). Ἡ Ἐκκλησία ἔχει νὰ ἐπιδείξει 11 Πατριάρχες μάρτυρες, 100 Ἱεράρχες καὶ 6.000 κληρικούς, θύματα τοῦ βωμοῦ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Τὰ τυχόν σφάλματα μερικῶν κληρικῶν δὲν μποροῦν νὰ διαγράψουν τὴν προσφορὰ τῶν πολλῶν. Κατὰ τὸν Κ. Παπαρηγόπουλο: «Ὅσαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξαν τὰ ἁμαρτήματα πολλῶν ἐκ τῶν Πατριαρχῶν, οὐδὲ ἐξ αὐτῶν ὠλίθησε περὶ τὴν ἀκριβῆ τοῦ πατρῴου δόγματος καὶ τῶν ὑπᾶτων συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας» (Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους τ. ΙΔ' σ. 84). Καὶ ὁ Κυρ. Σιμόπουλος ἐπαναλαμβάνει: «Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, ἂν ἐξαίρεσει κανεὶς μιὰ σειρά θλιβερῶν περιπτώσεων, ἡ Ἐκκλησία ἐθέριμανε τὴ συνείδηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ στοὺς αἰῶνες τῆς δουλείας. Μέσα στὸ ζῆφο τῆς διαφθορᾶς καὶ τῶν δολοπλοκιῶν ἔλαμψαν μεγάλες μορφές ἱεραρχῶν μετὰ ἀρετῆ καὶ ὑψηλὸ ἐθνικὸ φρόνημα» (Ξένοι ταξιδιώτες στὴν Ἑλλάδα τ. Α' σ. 182).

Ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Κάτω ἀπὸ τὴν αλγίδα τῆς Ἐκκλησίας ὁ ξεσηκωμὸς τοῦ Ἑθνους τὸ 1821 ἦταν μιὰ ἐθνικὴ Ἐπανάσταση μετὰ ἔντονον θρησκευτικὸ χροῶμα. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης μιλώντας στὴν Πνύα εἶλεγε: «Ὅταν κινήσαμε τὴν Ἐπανάσταση εἶπαμε πρῶτα

ὕπερ πίστεως καὶ ὕστερα ὑπὲρ πατρίδος». Ἡ Προκήρυξη τοῦ Ἄ. Ὑψηλάντη ἔχει μεγάλη ἀναφορά στὴ θρησκεία καὶ στὴν πίστη. Τὴν κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ Πελοπόννησο κάνει ἕνας Ἐπίσκοπος. Ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν γίνεται ἐμπρὸς στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἔχουν βαθιὰ πίστη στὸ Θεό. Οἱ παπᾶδες καὶ οἱ δεσποτάδες πάνε μπροστὰ καὶ κατευθύνουν τὸν ἀγώνα.

Καμιὰ ὁμοιότητα μὲ τὴ γαλλικὴ δὲν ἔχει ἡ δική μας Ἐπανάσταση. Ἐκεῖνη ἦταν ταξικὴ. Ἐδῶ ὅλος ὁ λαός, πλούσιοι καὶ φτωχοί, σὰν ἕνας ἄνθρωπος ἀδελφωμένοι, ἐνώνονται ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης τὸ λέει καθαρά: «Ἡ Ἐπανάστασις ἡ ἐδικὴ μας δὲν ὁμοιάζει μὲ καμιὰν ἀπ' ὅσες γίνονται σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην. Τῆς Εὐρώπης αἱ Ἐπανάστασις ἐναντίον τῶν διοικήσεών των εἶναι ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ ἐδικός μας πόλεμος ἦταν ὁ πλέον δίκαιος, ἦτον ἔθνος μὲ ἄλλον ἔθνος...». Ἡ γαλλικὴ Ἐπανάσταση εἶχε ἀντιθρησκευτικὸ χρώμα. Ἡ δική μας ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ γαλλικὴ ἔβαψε τὰ χέρια τῆς σὲ ἀδελφικὸ αἷμα, ἔδιωξε τὸ βασιλιά, ἔψωσε γυλιότινες. Ἡ δική μας εἶχε ἀρχηγὸ ἕνα πρίγκηπα, μετὰ τὴν ἐπικράτησή της ἔκανε «Τάμα» στὸ Σωτήρα Χριστό. ἦταν ἐθνικὴ Ἐπανάσταση, ἱερὴ καὶ τίμια. Ἦταν «ὕπερ βωμῶν καὶ ἐστιῶν». Ὅχι μόνον γιὰ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, γιὰ ψωμί δηλ. καὶ καλύτερες συνθῆκες ζωῆς. Βέβαια ἡ γαλλικὴ Ἐπανάσταση ἀναπτέ-

ρωσε τὶς ἐλπίδες τῶν καταπιεσμένων. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ διεκδικήσει τὸ πατρονάρισμα τῆς δικῆς μας.

Κοντὰ πτὴ Μάνα μας.

Τὸ ἔθνος ὀφείλει πολλὰ στὴν Ἐκκλησία του. Αὐτὴ ἱδρυσε σχολεῖα, πλήρωσε λύτρα, ἐξαγόραζε αἰχμαλώτους, τύπωνε βιβλία, μετέφραζε τὴ Γραφή, κατέβαλε τὰ αὐλικὰ χρέη, προεκινδύνευσεν τοῦ λαοῦ, συντηροῦσε τὴ σπιθαμὴ τῆς λευτεριᾶς. Καὶ ὅταν ἦλθε ἡ ἄρα πρόσφερε τὸ βίος τῆς, τὸ ξμυχο ὕλικὸ τῆς, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ στελέχη τῆς. Δίκαια ὁ Ν. Σβορώνος γράφει πὺς ἀπὸ τὸν 15ο μέχρι τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία ἦταν εἰς κατευθυντήρια δύναμη τοῦ ἔθνους» (Ἐπισκόπησις τῆς Νεοελληνικῆς Ἱστορίας σ. 10). Κι αὐτὴ τὴν ἀλήθεια κανεῖς μας δὲν δικαιούται νὰ λησιμονεῖ, οὔτε νὰ παραχαράσσει. Ἡ Ἐκκλησία ἦταν καὶ εἶναι ἡ μεγάλη Μάνα μας. «Ὁ κλῆρος ὑπῆρξεν ὁ ὁδηγὸς τοῦ ἔθνους καὶ τὸ στήριγμά του», θὰ πεῖ ὁ Δ. Κόκκινος (Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως τ. Α' σ. 27). Καὶ μαζὶ του κάθε τίμιος Ἕλληνας θὰ ὁμολογήσει πὺς ἡ Ἐκκλησία μας, σὰν ἐπικεφαλὴ τῆς ἐθνικῆς μας ἀντιστάσεως σὲ ὅλες τὶς μορφές τῆς, συμμετέχοντας σὲ ὅλες τὶς ἐξεγέρσεις ἀκόμα καὶ διευθύνοντάς τες, προσφέροντας μιὰ σειρὰ ὀλόκληρη ἀπὸ νεομάρτυρες, ποτίζοντας τὸ ἐθνικὸ δένδρο, ἀναδείχθηκε ἄξια τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἀγάπης ὄλων μας.

Συντάσσεται ἀπὸ τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» καὶ διανέμεται δωρεὰν μὲ τὴ φροντίδα τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων. Τηλ. 748.682 ἕως 267, 744.108.

Τύποις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.